

УВОД У САВРЕМЕНО МЕЂУНАРОДНО ЈАВНО ПРАВО ¹⁾

Без уобичајених ограда „штампано као рукопис“, „скрипта“, „за студенте“ итд., па и без уобичајене сентименталности према традиционалној институционалној подјели, Бранимир М. Јанковић улази као стручњак у занимљиву научну проблематику савременог међународног јавног права и уводи читаоца успјешно у ту област.

Сарадња државâ је данас више него икада нужност коју не могу мимоићи ни државници у пракси ни правни писци у теорији. У лабилним међународним односима државе се боре за свој опстанак и за своја права. Истовремено постојање сарадње и опречности је битна противурјечност која прожима читав међународни живот и скоро све институте међународног права. Теорија међународног права мора у сваком периоду да открива, анализира и предлаже основе сарадње у међународном додиру и саобраћају државâ. Јанковић се уноси у задатак теорије и образлаже **општи интерес** као садашњој пракси одговарајући основ сарадње у међународној коегзистенцији држава. Он тај свој логичан закључак образлаже тежњом ка све већој централизацији међународне заједнице, техничким развојем, који невјероватном брзином скраћује простор, и потребом за трговину, јер на свијету нема земаља чија би индустрија била обезбијеђена сопственим сировинским изворима. Та међузависност налаже општу економску повезаност држава и испољава тежњу за међународном подјелом рада. Усавршава се организација јединственог свјетског тржишта. Услјед тога интерес држава све више претставља општепризнати међународно-правни интерес. Тако је међународни мир општи правни интерес, а не само интерес заинтересованих држава, као странака у спору, јер се санкција не заснива само на дјејству ванправне принуде, већ све више на бази организоване правне санкције. То је пут за претварање силе у инструменат права и у међународном домену, као изузетно тешкој области за једну такву промјену.

Писац свим тим проблемима прилази на доста оригиналан и нов начин. У досадашњој нашој литератури из ове области истицана је равнотежа као основ сарадње. Али писац оправдано сматра да промјена у садржини тражи и формулисање одговарајућих принципа у појединим периодима и образлаже постојање општег интереса као основу сарадње у савременој међународној заједници.

У првом одјелку књиге говори се о појму и дефиницији међународног права. Образлажући дефиницију, писац упозорава на важност везе између праксе и теорије, и закључује да се без практичне анализе не може доћи до трајније дефини-

¹⁾ Предговор написао д-р Милан Бартош, Сарајево, „Веселин Машлеша“ 1953.

ције. Пракса је најбољи критеријум негирања апсурдних дефиниција, не баш ријетких у овој области.

У другом одјељку је разматрано питање методологије у међународном праву. Писац ту анализира и објашњава друштвене коријене неких методолошких гледишта, не устручавајући се да истакне и позитивно у њима. Он и овдје истиче материјални интерес као главни мотив проматрања науке и код идеалиста, па закључује да међународно право има своје оправдање једино у задовољењу општег интереса, онаквог каквим га схвата владајућа, класна, доктрина.

У трећем одјељку писац говори о изворима међународног права. Он занемарује неке облике класичног излагања извора да би успјешно изложио друштвени настанак извора међународног права и улогу народних маса у његовом развоју насупрот улози разних држава којом се долази и до недемократског начина стварања тих извора. Писац излаже општи интерес као материјални извор међународног права и логично доказује да подјела на формалне и материјалне изворе све више губи научно оправдање, будући да се увијек мора водити рачуна о друштвеној снази која је условила прихватање и примјену овог или оног формалног извора. Општи интерес је по писцу друштвена снага која у одређеним временским и просторним ситуацијама захтијева низ политичких, односно правних форми, а у измијењеним ситуацијама „модификоване или потпуно друге облике“ (стр. 66). Он обради овог извора прилази доста опрезно, схватајући историјски процес у коме међународно право претставља правни инструменат као полугу кретања силе каналисане у одређеном правцу и на одређени начин. Писац се не задовољава тим кретањем, али сасвим природно констатује да је за људски род, на садашњем степену развитка, боље што постоји такво каналисање и одређивање него да међународно право остане инструменат силе какво је било вјековима.

У четвртном, и најзанимљивијем, одјељку писац говори о развоју међународног права од првих историјских споменика до наших дана. Он указује да је развој међународног права ишао и у теорији (доктрини) и у пракси (кодификацији) по извјесним законитостима „које се“, како каже писац предговора, „карактеришу више нужношћу, него свешћу... не зато што се то хтело, него зато што се то морало“ (стр. 6). У овом осврту писац је указао на развој међународних односа не као на узлазно-праву, већ као на цик-цак линију којом се развијало међународно право од аутократизма до међународних норми, обавезних за све земље, а то је био и пут кретања читавог друштва у појединим периодима историје. Писац почиње излагање историјског дијела од Старог Истока. Најстарији познати споменик међународног права је Рамзесов уговор са Хатушилемом, тј. уговор египатског фараона са хетским царем склопљен 1278 г. прије

наше ере. То је био уговор — образац за сва доцнија међународна акта, како за царевине Старог Истока, тако и за Грчку и Рим. Писац сажето излаже развој међународног права код Грка и Римљана. Нешто дуже се задржао на развоју ове научне дисциплине у средњем вијеку. Значајном периоду рађања и настанка буржоазије, периоду када је настало и утемељено модерно међународно право, писац је посветио премало простора. Није довољно истакао и анализирао факторе, нарочито класне, који су дјеловали да дође до оваквих, а не до друкчијих, принципа. Писац констатује да је дошло до „легализације извесних антидемократских института међународног права, као што су уговори о колонијалним протекторатима“ (стр. 88), али не каже и због чега. Ту се могло нешто опширније казати, наравно са мало више простора и времена, о одлучујућој улози колонијалних сила у ондашњим међународним односима.

Писац истиче и учешће наших народа у развоју међународног права. Србија и Црна Гора су учествовале на Првој (1899) и Другој (1907) хашкој конференцији. Оне су потписале и ратификовале све конвенције Прве хашке конференције до краја 1901 године, а такође су потписале и конвенције Друге хашке конференције и требало је да их још ратификују. Овдје је писац, иако он тежи више да остане правник, могао дати једно упоређење о конструктивној улози малих народа и у историји међународног права, док је ондашња Њемачка као сила — потенцијални агресор — одбила да пристане на обавезну међународну арбитражу, да не би била везана међународним нормама, јер се припремала за покретање рата.

Развоју међународног права у епоси Уједињених нација писац је посветио потребну пажњу, истичући улогу маса, и прогресивне новине које већина аутора усваја у међународном праву. Он излаже своја гледишта о даљем развоју права Уједињених нација и о његовој кодификацији. Писац се опредјељује за конструктивна рјешења, иако нам покатак изгледа да се и превише одушевљава достигнућима у овој области, која нијесу мала, нарочито посљедњих деценија, али нијесу ни толика да би се могло мислити да међународна организација и право могу све, (то не приписујемо писцу), јер у наше вријеме таква гледишта најчешће доводе до губљења реализма у овој научној области.

У посљедњем, петом одјељку, писац расправља о односу државе према међународној заједници. Ту се говори о практичном значају међународног права у заштити држава и народа. Писац расправља о постанку, односно, нестанку држава, па наводи примјере из којих се види да државе поред уобичајених начина настају и правним путем (пр. Израел и Либија — настале одлуком ОУН). Он на ово питање надовезује и питање признања држава и влада, и показује да се политика често заогрће правом и да је по овом питању суштина у њој, а не у праву. Говорећи

о проблему суверености држава, писац указује да је сувереност несумњива одлика без које нема ни државне ни националне независности, али да мора бити склада између суверености и међународне сарадње, ако се тежи стварању међународне заједнице. Писац истовремено указује до чега могу довести апсолутистичка схватања суверености која искључују сваку сарадњу у циљу неке „потпуне“ надлежности држава. Закључак, који на основу свих анализа синтетички изводи писац, је: да међународно право као носилац општег интереса мора бити и снага прогреса у циљу каналисања силе правом.

Јанковић се ослободио школских шема излагања проблема међународног права и зналачки је изложио што су стварне потребе савременог међународног права, и тиме дао значајан прилог овој, код нас и иначе, оскудној литератури.

Илија Радосавовић

ИЗВЈЕШТАЈ О РАДУ У АРХИВУ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА У БЕОГРАДУ И У АРХИВУ ЈУГОСЛАВЕНСКЕ АКАДЕМИЈЕ У ЗАГРЕБУ (1953)

У току марта и априла 1953 г. радио сам за рачун Историског института Црне Горе у Архиву Српске академије наука у Београду и у Архиву Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу. Бранко Павићевић, асистент Историског института САН, упозорио ме је у Београду на заоставштину Јована Томића која се чува у Архиву САН. Он ми је саопштио да се ту налази велики број оригиналних писама владике Саве Петровића и владике Василије Петровића, као и многих других црногорских главара из XVII и XVIII вијека. Павићевић ми је ставио на располагање своје исписе великог броја Савиних и Василијевих писама из заоставштине Јована Томића и дао ми је њихову сигнатуру. Усто ми је дао сигнатуру оних Савиних и Василијевих писама које он није био исписао. Д-р Глигор Станојевић, исто асистент Историског института САН, упозорио ме је на заоставштину Јанка Спасојевића која се чува у Архиву САН и у којој сам нашао осам писама владике Саве и владике Василија. Кад сам дошао у везу с д-р Душаном Пантелићем, директором Архива САН, одмах ми је д-р Пантелић ставио на располагање списак заоставштине Јована Томића. Из тога списка сам видио да се у заоставштини Јована Томића, која се налази у Архиву САН, чува огромна грађа из XVII и XVIII вијека о Црној Гори. Ту има велики материјал о владици Висариону Бајици, владици Данилу, владици Сави, владици Василију и о Шћепану Малом. Ту се налазе не само извјештаји млетачких власти него и велики број оригинал-